

اشاره:

ایران از کشورهای صاحب ذخایر معدنی متنوع و غنی است که می‌تواند در رشد تولیدات صنعتی و تأمین نیازهای بخش‌های مختلف اقتصادی مورد استفاده قرار گیرد. با این وجود در سال‌های اخیر، بخش معدن نتوانسته است سهم بسزایی در رشد تولید ناخالص داخلی و جایگاه مناسبی در سبد کالاهای صادرات غیرنفتی کسب کند.

قدر مسلم آن است که موانع و مشکلاتی در راه است که می‌بایست هر چه سریع‌تر برطرف گردد تا این بخش بتواند به نقش واقعی و کلیدی خود در توسعه اقتصادی دست یابد.

به‌منظور دستیابی به پاسخ پرسش‌های گوناگونی که در این زمینه وجود دارد و یافتن راهکارهای مناسب برای رفع معضلات بخش معدن، خبرنگار نشریه «بررسی‌های بازرگانی» با آقای مهندس سیدحسین هاشمی، عضو هیأت‌رئیس مجلس شورای اسلامی، رئیس کمیسیون صنایع و معادن مجلس و نماینده محترم مردم میانه، گفت‌وگویی دارد که در این شماره می‌خوانیم.

آقای مهندس هاشمی که مدرک کارشناسی ارشد در رشته مهندسی صنایع دارد، اینک دانشجوی دوره دکتری صنایع دانشگاه تربیت مدرس می‌باشد. وی پس از پیروزی انقلاب اسلامی در وزارتخانه‌های صنایع و نیز معادن و فلزات، اشتغال داشته است.

صادرات مواد معدنی متنوع، جایگزین نفت خواهد شد

■ جمهوری اسلامی ایران از نظر تنوع و حجم ذخایر معدنی

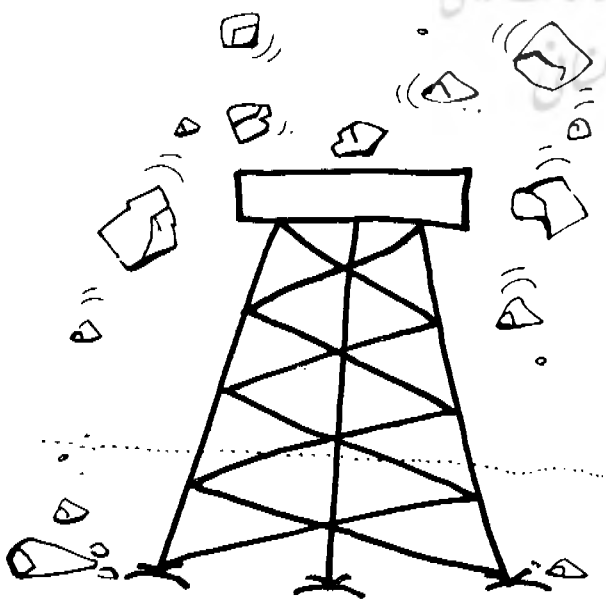
در دنیا چه جایگاهی دارد؟

□ کارشناسانی که تحصیلات دانشگاهی در رشته زمین‌شناسی دارند، می‌گویند ایران اسلامی از نظر ذخایر متنوع معدنی از کشورهای صاحب معدن جهان می‌باشد. در ایران بیش از ۲۴ نوع ماده معدنی شناسایی شده که در نوع خود در جهان کم‌نظیر است. از نظر حجم ذخایر متنوع معدنی، ایران در شمار ۱۲ کشور عمده در جهان قرار دارد و این امر نشان می‌دهد که ایران از این حیث، جایگاه قابل‌توجهی در جهان دارد.

ذخایر غنی معدنی ایران باید به شکل صحیح بهره‌برداری شود و به مواد با ارزش افزوده بالاتر تبدیل شود. اکثر مواد معدنی ایران، مواد اولیه صنایع است.

■ ذخایر عمده معدنی ایران، شامل چه موادی می‌باشند و

در چه حدی قرار دارند؟

در زمینه زغال‌سنگ، معادن زرند کرمان، شاهرود، سنگرود و زیرآب، ذخایر قابل‌توجهی دارند، اما دارای رگه‌های بسیار کمی می‌باشند. به همین جهت استخراج این معادن پرهزینه است و بهره‌برداری از آنها با مشکلاتی همراه می‌باشد.

به لحاظ نیاز واحدهای ذوب‌آهن به زغال‌سنگ، در حال حاضر بخشی از زغال‌سنگ موردنیاز از خارج وارد می‌شود.

با شناسایی معدن روباز زغال‌سنگ طبس که ذخیره قابل‌توجهی دارد، بخش عمده‌ای از زغال‌سنگ موردنیاز کشور از این معدن تأمین خواهد شد. اگر بهره‌برداری مطلوب از ذخایر زغال‌سنگ طبس صورت گیرد، نه تنها نیاز واحدهای ذوب‌آهن تأمین می‌شود، بلکه می‌توان از آن برای تأمین سوخت نیروگاه‌های برق (زغال‌سنگ‌سوز) یا صادرات بهره گرفت.

در زمینه طلا، تاکنون تجربه خوبی کسب نشده است. معدن طلای موه سالانه ۵۰۰ کیلوگرم تولید دارد. البته معدن طلا در آذربایجان غربی و زنجان (زرشوران) با ذخایر غنی شناسایی شده است. این معادن باید تجهیز شوند.

از نظر ذخایر سنگ‌های تزئینی، ایران در شمار کشورهای غنی از نظر تنوع ذخایر می‌باشد.

متأسفانه سنگ‌های تزئینی ایران به صورت خام تولید و صادر می‌شود. در حالی که اگر در اندازه‌های موردنیاز بازارهای خارجی فرآوری شود، از مواد معدنی درآمدزا برای کشور خواهد بود.

در سال‌های اخیر، سرمایه‌گذاری مطلوبی در زمینه سنگ‌های تزئینی و ساختمانی انجام شده است که باید گسترش یابد. از سوی دیگر وضعیت مطلوب تقاضای بازار داخلی برای سنگ‌های تزئینی و نما، بر صادرات آن اثر گذاشته است.

در زمینه آلومینیوم، ذخایر شناخته شده بوکسیت در جاجن و نیز ذخایر نفلین سینیت در سه‌گوش سراب، کلپیر و اهر وجود دارد که در حال تولید می‌باشد.

○ اگر از ذخایر زغال‌سنگ به نحو مطلوب بهره‌برداری شود، نه تنها نیاز واحدهای ذوب‌آهن تأمین خواهد شد، بلکه می‌توان در سوخت نیروگاه و یا صادرات از آنها بهره گرفت.

□ معادن سنگ آهن ایران در گل‌کهر، چغارت، چادرملو و سنگان قرار دارند که هر یک دارای ذخایر قطعی بیش از ۴۰۰ میلیون تن می‌باشند.

○ ایران در کمربند مس جهان قرار دارد و معادن غنی سنگ مس در سرچشمه و میدوک، هر یک با بیش از یک میلیارد تن ذخیره و در دیگر نقاط کشور قرار دارند.

در زمینه «مس»، اخیراً در سونگون اهر، ذخایر شناسایی شده که بیش از یک میلیارد و ۷۰۰ میلیون تن می‌باشد و هر مقدار که در حفاری پیش می‌رویم، عیار مس این ذخایر بالاتر می‌باشد. این امر نشان می‌دهد که ذخایر غنی مس در لایه‌های پایین‌تر این معدن قرار دارند.

ذخیره مس معدن سرچشمه بیش از یک میلیارد تن است و در میدوک نیز به همین میزان ذخیره سنگ مس وجود دارد. ایران در کمربند «مس» جهان قرار دارد و در این معادن فعالیت صورت می‌گیرد. اگرچه در نقاط دیگر کشور نیز به طور پراکنده معادن مس وجود دارد.

در بخش سرب و روی، علاوه بر ذخایر غنی انگوران زنجان، در استان‌های یزد و اصفهان نیز معادن سرب و روی وجود دارد.

یک کارخانه عظیم فرآوری سرب و روی در انگوران زنجان احداث شده که در حال حاضر کارخانه سرب آن با ظرفیت ۴۰ هزار تن در سال فعال می‌باشد. با مشاوره‌ای که توسط متخصصان ایرانی صورت گرفته، واحدهای فرآوری روی در اندازه‌های ۱۰ هزار تنی در حال احداث و یا فعالیت می‌باشند. هدف ایجاد ظرفیت تولید روی به میزان ۶۰ هزار تن در سال می‌باشد.

دولت در نظر دارد با احداث واحدهای کوچک فرآوری روی، این صنعت را حتی‌المقدور با مشاوره و ساخت صنعتگران ایرانی به تولید برساند. این کار با دریافت فن‌آوری از برخی کشورها دنبال می‌شود.

اگرچه واحدهای تولید روی به موازات سرب پیش نرفته است، اما احداث واحدهای کوچک روی با ظرفیت‌های ۵ تا ۱۰ هزار تن جواب می‌دهد و انشاءالله به نتیجه خواهد رسید. روی نسبت به سرب ارزش افزوده بیشتری دارد و ایران نیز به این فلز نیاز دارد.

سنگ آهن و مس به طور قطعی شناسایی شده‌اند، اما برای دیگر مواد معدنی، باید کار شناسایی قطعی ذخایر صورت گیرد تا ذخایر جدیدتر، شناسایی و ارزیابی شوند.

■ مشکلات مبتلابه تولید مواد معدنی در ایران چیست؟

□ مهم‌ترین مشکل، تأمین تسهیلات بانکی است. افزایش نرخ ارز از هر دلار ۷۰ ریال به ۶۰۰ و سپس ۱۷۵۰ ریال و سرانجام ۳۰۰۰ ریال سبب شد که بخش تولید نتواند، امکانات ریالی را به راحتی فراهم کند و این فاصله را پر نماید و مجبور می‌شود به نظام بانکی مراجعه کند.

در نظام بانکی برای تأمین منابع ریالی مورد نیاز واحدهای صنعتی و معدنی، سقف محدودی منظور شده است. حداکثر میزان اعطای تسهیلات به این واحدها ۵۰۰ میلیون تومان است که برای واحدهای بزرگ، رقم ناچیزی است. برای افزایش سقف اعتبارات برای واحدهای بزرگ، موضوع باید در بانک مرکزی مطرح شود و تشریفات اداری موجود سبب می‌شود که در زمان مورد نیاز، اعتبارات مورد نظر تولیدکننده تأمین نشود.

○ با افزایش نرخ ارز، بخش تولیدی برای تأمین نیازهای مالی به بانک‌ها مراجعه کرده، اما سقف اعتبارات بانک برای واحدهای معدنی بزرگ، کافی نیست.

اگر این مشکل برطرف نشود، مشکلات تولید مواد معدنی

○ سرمایه‌گذاری مطلوبی در زمینه سنگ‌های تزئینی انجام شده که باید گسترش یابد. تقاضای مطلوب داخلی، سبب شده که تجار به صادرات سنگ رغبت زیادی نشان ندهند.

نفلین سینیت، ماده‌ای است که از آن می‌توان مواد اولیه آلومینیوم را به دست آورد. روسیه در زمینه فن‌آوری نفلین سینیت و به دست آوردن آلومینیوم از آن، فن‌آوری و دانش فنی لازم را دارد. با مذاکرات انجام شده، تولید آلومینیوم از نفلین سینیت به زودی آغاز می‌شود. معادن نفلین سینیت، مشتقات فراوانی دارند که بخشی از آن در صنعت سیمان نیز کاربرد دارد.

در مجموع، ذخایر سنگ آهن ایران با ذخیره قطعی ۱/۴ میلیارد تن، سنگ مس با ذخیره قطعی ۲/۹ میلیارد تن، از ذخیره عمده معدنی ایران می‌باشند.

تنوع مواد معدنی در ایران، به سرمایه‌گذاران اجازه می‌دهد که در این بخش فعالیت کنند. نقش اقتصادی معدن در ایران روز به روز فراتر می‌رود و به یقین روزی جایگزین صادرات نفت خواهد شد.

■ ذخایر قطعی کدامیک از مواد معدنی ایران محاسبه شده

است؟ ذخایری که هنوز برآورد قطعی نشده‌اند، کدامند؟ □ با انجام فعالیت‌های زمین‌شناسی، تاکنون ذخایر

به‌طور مستمر افزایش می‌یابد.

■ در حال حاضر چه میزان از معادن کشور در اختیار دولت و بخش خصوصی قرار دارد؟

□ اکنون تعاونی‌ها، قوی‌ترین گروه فعال در بخش تولیدات معدنی می‌باشند. اکثر معادن کشور در اختیار بخش خصوصی است و دولت، معادن بزرگ مانند زغال‌سنگ، سنگ آهن و مس را در اختیار دارد.

■ در بخش صادرات مواد معدنی، نقش دولت و بخش خصوصی چگونه است؟

□ صادرات مس و آهن در دست دولت و صادرات سنگ‌های تزئینی و نما در اختیار بخش خصوصی و برخی نهادهای انقلاب اسلامی است.

■ عمده‌ترین مواد معدنی صادراتی ایران کدامند؟

□ در بخش معادن و فلزات، عمده‌ترین محصولات صادراتی، آهن‌آلات و مس می‌باشند. البته سنگ‌های تزئینی و نما، می‌توانند بازار خوب صادراتی داشته باشند. اما به دلیل تقاضای مطلوب بازار داخلی، تجار رغبتی به صادرات سنگ ندارند.

کرومیت‌ها و سرب نیز از مواد معدنی صادراتی ایران است.

■ در سال‌های اخیر، چه میزان مواد معدنی به خارج از کشور صادر شده است؟

□ بیشترین میزان صادرات بخش معادن و فلزات در سال‌های اخیر، مربوط به سال ۱۳۷۴ بود. در این سال بیش از ۶۶۰ میلیون دلار آهن‌آلات، ۲۰۰ میلیون دلار مس و حدود ۴۰ میلیون دلار دیگر مواد معدنی صادر شد.

میزان صادرات بخش معادن و فلزات در سال ۱۳۷۵ نسبت به سال ۱۳۷۴ حدود ۴۰ درصد کاهش یافت. میزان صادرات این بخش در سال جاری در حد سال ۱۳۷۵ یا اندکی بیش از آن برآورد می‌شود.

○ در سال ۱۳۷۴ بیش از ۶۶۰ میلیون دلار آهن‌آلات، ۲۰۰ میلیون دلار مس و حدود ۴۰ میلیون دلار مواد معدنی دیگر صادر شد. اما میزان صادرات بخش معادن و فلزات در سال ۱۳۷۵ حدود ۴۰ درصد کاهش یافت و در سال جاری نیز مانند سال گذشته خواهد بود.

کاهش صادرات مواد معدنی و فلزی در سال‌های اخیر از

○ از سال ۶۸ تاکنون در زمینه تجهیزات معدنی، سرمایه‌گذاری قابل توجهی صورت گرفته اما هنوز به سرمایه‌گذاری جدید نیاز است، زیرا تجهیزات مورد استفاده در معادن، مدرن و به‌روز نمی‌باشد.

مسأله دیگر محدودیت صادرات برای برخی واحدهای تولیدی معدنی است. اگر یک واحد معدنی قادر به صدور محصولش باشد، نباید برایش محدودیت قایل شد، زیرا پیدا کردن بازار بسیار مشکل و نگهداری آن مشکل‌تر است. واحد تولیدی باید بتواند به‌طور مستمر، کالای خود را به بازارهای خارجی عرضه کند.

از سوی دیگر لازم است تمام ارز حاصل از صادرات به صادرکننده تعلق گیرد. در حالی که اکنون فقط ۵۰ درصد آن به صادرکننده تعلق دارد.

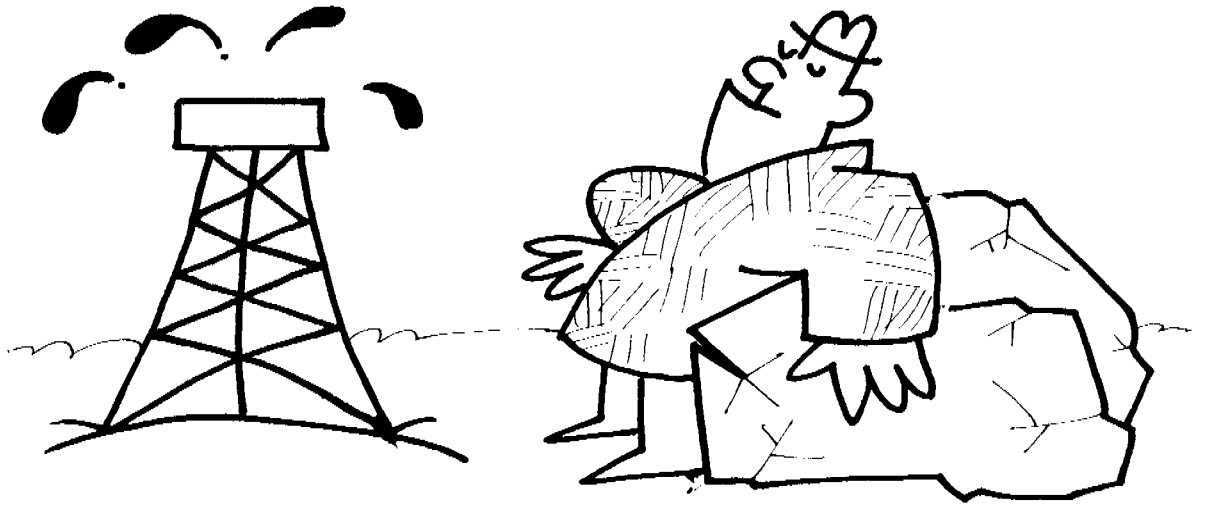
مشکل دیگر در بخش تولید مواد معدنی، نیروی انسانی متخصص و مدیر است. در دنیا تخصص و مدیریت روزبه‌روز متحول می‌شود و لازم است با روند پیشرفت مدیریت در جهان، هماهنگ شویم تا بتوانیم تولیدکننده موفق باشیم.

همچنین لازم است خط تولید و نظام‌بندی با فن‌آوری روز مطابقت کند.

■ وضعیت معادن کشور از نظر دسترسی داشتن به ماشین‌آلات و تجهیزات فنی چگونه است؟

□ فن‌آوری تجهیزات معدنی در ایران، هنوز به روز نیست، با وجود آنکه از سال ۱۳۶۸ با شروع نخستین برنامه پنج‌ساله توسعه اقتصادی کشور، پیشرفت زیادی در این زمینه حاصل شده است، اما هنوز به سرمایه‌گذاری در این زمینه نیاز هست. در ساخت ماشین‌آلات معدنی، توفیق زیادی کسب شده که در نمایشگاه‌های تخصصی، پیشرفت‌های حاصله آرایه می‌شود. اکثر تجهیزات کارخانه‌های روی، ایرانی هستند. البته نباید مدعی شد که تمام تجهیزات را باید خود بسازیم، بلکه آنچه را که نمی‌توان ساخت، باید از کشورهای صاحب صنعت وارد کرد. در حال حاضر تجهیزات معدنی به‌طور عمده از کشورهای اروپایی از جمله آلمان و ایتالیا وارد می‌شود.

در زمینه سنگ‌های تزئینی و نما که ارزآوری دارد، باید از فن‌آوری روز استفاده کرد.

برای گسترش فرهنگ صادرات به عزم ملی در سطح دولت و ملت نیاز است. از سوی دیگر لازم است تمام ارز حاصل از صادرات، در اختیار صادرکننده قرار گیرد، اما باید صادرکنندگان را از نحوه هزینه کردن آن هدایت نمود. میان تولیدکننده و صادرکننده باید تمایز وجود داشته باشد. در تمام دنیا این دو گروه متفاوت از یکدیگر می‌باشند.

محدودیت صدور آهن آلات و وضع مطلوب تقاضای بازار داخلی برای سنگ‌های تزئینی و نما ناشی شده است. به‌طور اصولی، برای تأمین نیاز بازار داخلی، نباید مانع صادرات شد، بلکه در مقطعی که نیاز به محصول احساس می‌شود، می‌توان آن را وارد کرد.

در اختیار گرفتن بازاری که قبلاً در دست صادرکننده بوده، اما از دست رفته است، بسیار دشوار می‌باشد.

آمار موجود دربارهٔ یک تجربه ناگوار نشان می‌دهد که قبلاً ۳۳ درصد بازار قزاقستان در اختیار ایران بود که اکنون این سهم به ۱۲ درصد کاهش یافته است.

■ میزان صادرات بخش معدن و فلزات در پایان برنامهٔ دوم چقدر خواهد شد؟

□ با برنامه‌های مدون موجود و قانون جدید معدن که سرمایه‌گذاری در این بخش را تشویق می‌کند، به نظر می‌رسد که اگر روند سرمایه‌گذاری سال ۱۳۷۴ ادامه یابد، در پایان برنامهٔ دوم به ۵ میلیارد دلار صادرات مواد معدنی دست خواهیم یافت.

■ مهم‌ترین مشکلات صادرات مواد معدنی چیست؟

□ تغییر قوانین و مقررات حاکم بر صادرات، بی‌توجهی نسبت به مزیت‌های نسبی در صادرات برخی مواد و محصولات معدنی، نبود فرهنگ صادراتی، بسته‌بندی نامناسب محصولات صادراتی، مشکلات حمل و نقل و نیز استاندارد نبودن تولیدات صادراتی از مشکلاتی است که وجود دارد.

○ اگر روند سرمایه‌گذاری در بخش معادن و فلزات در سال ۷۴ ادامه یابد، با توجه به برنامه‌های مدون و قانون جدید اکتشاف و بهره‌برداری از معادن، تا پایان برنامهٔ دوم به ۵ میلیارد دلار صادرات این بخش دست خواهیم یافت.

در ضمن ضرورت دارد که مواد معدنی و صنعتی به‌موقع حمل شود و در تمام محموله‌های صادراتی، استاندارد تولیدات حفظ شود.

■ در زمینهٔ غنی‌سازی معادنی که تولیداتشان جنبهٔ

صادراتی دارد، دولت چه سیاستی را پیگیری کرده است؟

□ در نخستین و دومین برنامهٔ توسعهٔ اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور، سیاست‌گذاری به‌صورتی انجام شد که صادرات مواد معدنی فرآوری شده صورت بگیرد و تا حدودی از صدور مواد خام پرهیز شود.

فرآوری مواد معدنی، افزایش اشتغال و ارزآوری را به همراه دارد. این امر در چند مرحله صورت می‌گیرد. برای مثال مس از کنسانتره تا تبدیل به ورق، مفتول و... چند مرحله فرآوری می‌شود و ارزش صادراتی آن چند برابر افزایش می‌یابد.

به‌ویژه در زمینه واگذاری، کار و... در معدن. مجلس شورای اسلامی معتقد است که نقاط ضعف قانون قبلی رفع شده و قانون جامعی به تصویب رسیده است که بسیاری از مشکلات را حل می‌کند.

■ چرا تاکنون سرمایه‌گذاری خارجی در معادن ایران صورت نگرفته است؟

□ یکی از دلایل، نبود قانونی مانند قانون کنونی بوده است. در قانون قبلی مدت زمان بهره‌برداری از معدن محدود بود و سرمایه‌گذار خارجی نمی‌توانست با اطمینان و اعتماد لازم، روی معادن ایران سرمایه‌گذاری کند.

با توجه به تصویب قانون جدید، امر سرمایه‌گذاری خارجی متصور خواهد بود و در بخش معدن ایران، سرمایه‌گذاری خارجی انجام خواهد شد.

سرمایه‌گذاران خارجی باید بدانند که قانون جلب و حمایت از سرمایه‌گذاری خارجی در ایران، قانونی مطمئن و قابل اعتماد است. هر شرکت خارجی که بخواهد در ایران سرمایه‌گذاری کند، می‌تواند ضمانت لازم را دریافت کند.

■ آفریقای جنوبی از کشورهای صاحب فن آوری در بخش معدن است، برنامه همکاری ایران با این کشور تا چه حد پیشرفت داشته است؟

□ فن آوری آفریقای جنوبی در زمینه بهره‌برداری از معادن زیرزمینی، به‌روز است. همکاری ایران و آفریقای جنوبی در بخش معدن به‌تازگی آغاز شده است، اما نوید نتایج مطلوبی را در آینده می‌دهد.

○ برای نفوذ در بازارهای جدید، شناخت بازار، تولید محصول متناسب با تقاضای بازار خارجی، برگزاری نمایشگاه و تبلیغ، ضروری است.

■ در زمینه تبلیغ و بازاریابی مواد معدنی چه اقدام‌هایی صورت گرفته است؟

□ به‌طور کلی، ایران در زمینه تبلیغات و بازاریابی ضعیف عمل می‌کند. تبلیغات فرش، پسته و خاویار ایران نیز نشان می‌دهد که ضعیف است. البته در زمینه خاویار ایران، تبلیغی که از سوی خارجی‌ها صورت گرفته، بیشتر است. به‌نظر می‌رسد که تبلیغات در بخش مواد معدنی بسیار ضعیف بوده است.

■ برای نفوذ در بازارهای جدید، جهت عرضه مواد معدنی

○ افزایش زمان بهره‌برداری از معادن، قبول پروانه بهره‌برداری به‌عنوان وثیقه دریافت اعتبار از بانک‌ها، تعیین میزان و ارزش ذخایر معدنی در پروانه، سهولت روش‌های اجرایی و... از مزایای قانون جدید معادن است.

■ فرآورده‌های معدنی ایران به چه کشورهایی صادر می‌شود؟

□ کشورهای اروپایی از جمله آلمان و ایتالیا و کشورهای شرق آسیا مانند چین، هنگ‌کنگ و فیلیپین. کیفیت آهن‌آلات صادراتی ایران به بازار شرق آسیا، مطابق استانداردهای جهانی است. بخش عمده صادرات مواد معدنی ایران نیز مربوط به آهن‌آلات و مس می‌باشد.

■ نقاط قوت قانون جدید اکتشاف و بهره‌برداری از معادن چیست؟

□ یکی از نقاط قوت این قانون در زمینه دریافت تسهیلات اعتباری از بانک‌ها می‌باشد. پیش از این، بانک‌ها پروانه بهره‌برداری از معدن را به‌عنوان وثیقه نمی‌پذیرفتند، اما در قانون جدید به‌عنوان یک وثیقه مطمئن، مورد قبول بانک‌ها می‌باشد.

مدت زمان بهره‌برداری از معادن در قانون جدید افزایش یافته است. لذا سرمایه‌گذاران خصوصی در بخش معدن، زمان مناسب برای بازده سرمایه‌گذاری را در اختیار دارند. در نتیجه سرمایه‌گذاری آنها به‌راحتی بازگشت خواهد کرد. این امر سبب می‌شود که سرمایه‌گذاری خارجی نیز به بخش معدن جذب شود.

در قانون جدید، میزان ذخیره ماده معدنی و ارزش معادن کوچک و بزرگ به‌راحتی مشخص شده است. در قانون قبلی، تشخیص بزرگی و کوچکی معدن، دشوار بود. این مشکل در قانون جدید مرتفع شده است.

در قانون جدید، روش‌های اجرایی آسان‌تر شده است،

چه باید کرد؟

□ از یک سو دولت باید فرهنگ صادرات را در جامعه ترویج کند و گسترش دهد. از سوی دیگر نباید برای صادرکننده مانع ایجاد کند. تشریفات اداری زاید در امر صادرات باید مرقع شود.

■ برای دستیابی به هدف رشد صادرات غیرنفتی، چه توصیه‌ای به صادرکنندگان دارید؟

□ صدور یک کالا، آبروی یک کشور و نظام است. بنابراین صادرکنندگان باید به کیفیت مطلوب کالاهای صادراتی توجه کنند و همواره آن را حفظ نمایند. باید کالا، ارزش صادراتی داشته باشد و در بسته‌بندی متناسب با بازارهای جهانی عرضه شود. صادرکنندگان باید تلاش نمایند تا بازاری را که به دست آورده‌اند، به‌طور مستمر در اختیار داشته باشند و در ضمن به دنبال بازارهای جدید نیز باشند.

□ شناخت بازار بسیار مهم است. شناخت فرهنگ مصرفی بازارهای جدید، سلیقه بسته‌بندی، تحقیق در زمینه‌های گوناگون در بازارهای مختلف، تولید محصول متناسب با تقاضای بازار و برکزاری نمایشگاه‌های تخصصی در کشورهای مختلف و شرکت در نمایشگاه‌های خارجی، لازم است.

○ حفظ کیفیت مطلوب، بسته‌بندی مناسب، استمرار در صادرات و تلاش برای یافتن بازارهای جدید، برای رشد صادرات مواد معدنی، ضروری است.

■ در زمینه صدور مواد معدنی، اتاق بازرگانی و صنایع و معادن ایران، چه همکاری می‌تواند با صادرکنندگان داشته باشد؟

□ نقش اتاق بازرگانی در معرفی مواد معدنی ایران به بازارهای جهانی، مهم و کلیدی است. در این زمینه، همکاری با اتاق‌های بازرگانی کشورهای مختلف، ایجاد زمینه و بستر مطلوب برای صادرات، فعال‌سازی بخش خصوصی و... از فعالیت‌هایی است که می‌تواند اتاق بازرگانی انجام دهد.

■ برای افزایش صادرات مواد معدنی، به دولت چه توصیه‌ای می‌کنید؟

